

Politik Ekonomik Kuram
Dergi Web Sitesi: <http://dergipark.gov.tr/pek>

Alfred Marshall'ın İnsani Kapitalizmi: Endüstri ve Girişim Özgürlüğü

Yavuz YAYLA¹

Makale Bilgileri

Makale Geçmişi:

Makalenin Yüklendiği Tarih: 15.05.2019

Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 21.06.2019

Anahtar Kelimeler: Alfred Marshall, Ekonomik Özgürlük, Kapitalizm.

¹ Arş. Gör. Dr., OMÜ İİBF, İktisat Bölümü

Özet

Bu çalışmada Neoklasik iktisadın önemli temsilcilerinden biri olan Alfred Marshall’ın kapitalizme bakış açısı bağlamında yazarın kendi ifadesiyle “*endüstri ve girişim özgürlüğü veya ekonomik özgürlük*” sistemi ele alınmış yazarın kapitalist sistemi daha insani hale getirmek üzere önerdiği hususlar ve tartışmaya açtığı konular eleştirel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmada, Marshall’ın, İngiltere’de yaşanan sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan ekonomik özgürlük düzeniyle bağlantılı olarak ekonomi politik ve ekonomi üzerine düşünceleri, ekonomik özgürlüğün karşısına konumlandığı, sosyalist sistem ile devletçi sisteme bakış açısı ele alınacaktır. Bu konularla bağlantılı olarak ayrıca, Marshall’ın bu dönemde toplumda mevcut olan yoksulluk ile genel olarak eşitsizliklere yaklaşımı, toplumda yaşayan bireylerin ve özellikle girişimcilerin karakterleri, insan doğası üzerinden yapmış olduğu çıkarımlar ve değerlendirmeler incelenecektir. Bu bağlamda çalışmada Marshall’ın daha insani bir kapitalist sistemin, yazarın kendi ifadesiyle ekonomik özgürlük sisteminin mümkün olduğu yönünde ileri sürdüğü gerekçeler ve değerlendirmede esas aldığı kriterler incelenecektir.

Alfred Marshall's Human Capitalism: Freedom of Industry and Enterprise

Abstract

In this work, the perspective of Alfred Marshall who is one of the prominent representatives of the neo-classical economics on capitalism that is the Freedom of Industry and Enterprise or Economic Freedom system with his own words together with the points which the author emphasizes and discusses to make the capitalist system more humanist, with a critical approach. In this context, the paper will consider the thoughts of Marshall on political economy and the economics in relation with the economic freedom emerging after the industrial revolution in Britain, and his perspective on the socialist system and etatism which he puts at the opposite side of the economic freedom. With reference to these points, the approach of Marshall to the poverty and the inequalities in general in the society during this period, the characters of the members of the society and particularly the entrepreneurs, and the implications he made over the nature of the human beings in the frame will be considered. In this context, the grounds and the criteria for the assessment to be claimed for the possibility of a more humanitarian capitalist system that is the economic freedom system with his own words will be examined.

Keywords: Alfred Marshall, Economic Freedom, Capitalism

1.Marshall’da Ekonomi Politik ve Ekonomi

Marshall’ı ekonomi politik çalışmaya iten sebepler konusunda Keynes şöyle bir anekdot anlatmaktadır: Marshall, metafizik üzerine çalışmalarını bırakıp etik üzerine çalışmaya başladıktan sonra şöyle demektedir “toplumun mevcut durumunun haklılığının önemsiz olduğunu düşündüm. Şimdi Ahlaki Bilimler olarak adlandırılan şeylerin büyük bölümünü okuyan bir arkadaş sürekli şöyle dedi: ‘Ah! Politik Ekonomiye anladığınız, bunu söylemezsiniz.’ Ben de okudum. Mill’in Politik Ekonomisi ve bu konuda çok heyecanlandım. Maddi rahatlıktan ziyade fırsat eşitsizliğinin özelliğine dair şüphelerim vardı. Daha sonra, tatillerimde birkaç şehrin en fakir mahallelerini ziyaret ettim ve birbiri ardına sokaktan geçerek en fakir insanların yüzlerine baktım. Daha sonra, Politik Ekonominin yapabileceği kadar kapsamlı bir çalışma yapmaya karar verdim.”² Kısaca Marshall’ın şehrin arka sokaklarında gördüğü eşitsizlik, fakirlik ve sefalet onu ekonomi politik çalışmaya yönlendirmiştir.³

Ekonomi politik kavramını Neo-Klasik literatürde son kez kullanan *Marshall*’a göre “ekonomi politik veya ekonomi olağan iş dünyasında insanlığın⁴ bir çalışmasıdır. Elde etme ve maddi refah gereksinimlerinin kullanımıyla en yakından ilgili olan bireysel ve sosyal eylemin bir bölümünü inceler.”⁵

2. Endüstri ve Girişim Özgürlüğü veya Ekonomik Özgürlük

Marshall’a göre “Çoğu zaman, modern endüstriyel yaşam biçimlerinin, daha rekabetçi olmakla, öncekilerden ayırt edildiği söylenir.”⁶ Fakat bu *Marshall*’a göre tatmin edici değildir. Çünkü *Marshall*’a göre, “Rekabetin katı anlamı, bir kişinin bir başkasına karşı yarışması gibi

² Keynes, John Maynard, 1925, “Alfred Marshall, 1842-1924”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.). *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966, s. 10.

³ Ayrıca *Marshall*’ı ekonomi politik çalışmaya iten bir başka nedeni de Keynes şu şekilde nakleder: “Yaşlı ve bilge adamlar bana üretimin kaynaklarının insanların büyük bedenine boş zamanlarını ve ders çalışma fırsatını vermek için yeterli olmadığını söyledi ve bana Politik Ekonomi okumam gerektiğini söylediler.” (Keynes, 1925, s. 10.) *Jacob Viner*, *Marshall*’ın ekonomi politik çalışmaya başlamadan önce etik ile uğraştığını belirtmektedir. *Viner*’a göre *Marshall*’ın “etik konusundaki ilk ilgisi ahlaki felsefenin metafiziksel yönleriyle ilgili entelektüel bir ilgiden ziyade vicdanı için bir rehber arayışından” kaynaklanmıştır. *Viner*, *Jacob*, “Marshall’s economics in relation to the man and to his times”, *The American Economic Review*, v. 31, n. 2, 1941, s. 227.

⁴ Çevirilerde yer verdiğimiz ‘insan’ aslında *Marshall*’da ‘erkek’ cinsiyetine gönderme yapmaktadır. Bu nedenle yazının amacını açsa da belirtmek gerekir ki *Marshall* çözümlerinde genellikle cinsiyetçi bir tavır sergilemiştir.

⁵ *Marshall*, Alfred, 2013, *Principles of Economics*, Palgrave Macmillan, 2013, London, s. 1.

⁶ *Marshall*, 2013, s. 4.

görünüyor, bir şey için satış veya alım teklifi için özel referans.”⁷ *Marshall*’a göre, böyle bir rekabet modern çağın başlangıcına göre şüphesiz daha yoğun ve daha yaygındır. Fakat bu olgu ona göre sadece ikincil bir durumdur ve hatta “modern endüstriyel yaşamın temel özelliklerinden kazara ortaya çıkan bir sonuç olabilir.”⁸

Marshall’a göre “rekabet” terimi modern çağda endüstriyel yaşamın karakteristik özelliklerini tanımlamada uygun değildir. Marshall, iyi ya da kötü, ancak tartışmasız gerçeği belirten herhangi bir ahlaki nitelik ifade etmeyen bir terime ihtiyacımız olduğunu belirtir. Çünkü modern işletme ve endüstrinin, daha özsaygılı, daha fazla sağduyulu, daha bilinçli ve özgür bir seçim ile karakterize edildiğini belirtmektedir. Fakat bu durumu nitelendirecek yeterli bir terimin bulunmadığını da belirten *Marshall*’a göre daha iyisi bulununcaya kadar “*Sanayi ve Girişim Özgürlüğü* veya kısaca *Ekonomik Özgürlük*”⁹ kavramı kullanılmalıdır. Böylece Marshall, kapitalizm kavramsallaştırmasını kullanmaktan imtina eder.

Parson’a göre Marshall’ın tanımladığı *Sanayi ve Girişim Özgürlüğü* yada kısaca *Ekonomik Özgürlük*, daha çok küçük rekabetçi firmaların baskın olduğu ve her biri kendine has özgü riski altında sürekli olarak üretken faktörlerin çeşitli kombinasyonlarını deneyen girişimci ve becerikli bir iş adamının rehberliğinde ki bir sistemdir.¹⁰ Bu sistem, durgun ve geleneklere bağlı bir toplumu, rasyonel deneyleri yeni yöntemlerle değiştirir ve sahip olduğu esnekliği ve özgürlüğü, kamu veya özel bürokratik örgütlerin katılımı ile keskin bir şekilde tezat oluşturur.¹¹ *Marshall*, özgür girişimin karşıtı olan bu ikinci türü, Merkantilist tekel düzenlemelerinde ve çok büyük ölçekli işletmelerin yanı sıra devlet kontrolü ve sosyalizm eğilimi örneklerinde bulmuştur.¹²

Marshall ana eserlerini, rekabetçi kapitalizm başarısının zirvesindeyken yapmıştır. Yüzyıldan biraz daha fazla bir süre içinde, “serbest girişim” veya “ekonomik özgürlük” sistemi, endüstriyel teknikte, ulaşırmada ve iletişimde devrim yaratmış ve ülkenin üretken gücünü,

⁷ Marshall, 2013, s. 4.

⁸ Marshall, 2013, s. 4.

⁹ Marshall, 2013, s. 8.

¹⁰ Parsons, Talcott, “Wants and Activities in Marshall”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 46, No. 1, 1931a, s. 123.

¹¹ Parsons, 1931a, s. 124.

¹² Parsons, 1931a, s. 124.

aslında üretim bilgisini arttırmıştır.¹³ Böyle bir gelişmenin etkisi ise Marshall’ın özgür girişime hayranlığını arttırması olmuştur. Marshall’ın eserlerine genel olarak baktığımızda özellikle tarihsel tespitlerinde ve çözümlenmelerinde Marx’ın etkisi görülmektedir.

Marshall’a göre, “Endüstri ve girişim özgürlüğü, eylemine ulaştığı sürece, herkesin, emeklerini ve sermayesini, kendilerine avantaj sağlamak için döndürebilecekleri istihdamı bulmalarına neden olma eğilimindedir ve bu yine, kendisinin istediği şeyi elde etme yollarını kazanabileceği, belirli bir görevde özel bir beceri ve tesis edinmeye çalışmasına neden olur.”¹⁴ Sonuçta *Marshall*’a göre, çok ince bir iş bölümü olan karmaşık bir endüstriyel organizasyon ortaya çıkar. Marshall’a göre, çok geri kalmış ülkelerde bile son derece uzmanlaşmış ticaret biçimleri bulunmaktadır; ancak bu toplumlarda iş bölümü yeterli ölçüde gelişmemiştir. Ayrıca endüstriyel toplumlarda “iş, iş yönetimi ve iş risklerinin planlanması ve düzenlenmesi bir grup insan tarafından karşılanırken, bunun için gereken el işi emeğe dayalı işçilik tarafından yapılır.” *Marshall*’a göre doğan yeni yapının ayırıcı özellikleri bunlarla sınırlı değildir. Ayrıca “Bu iş bölümü biçimi genel olarak modern dünyanın ve özellikle de İngiliz ırkının karakteristiğidir. İnsanın gelişiminde sadece geçiş aşaması olabilir; onu varoluş haline getiren bu özgür girişimin daha da büyümesiyle elinden alınabilir. Fakat şimdiki zaman, modern medeniyetin temel gerçeği olan modern ekonomik sorunun çekirdeği olarak iyiliğe ve kötülüğe dikkat çekiyor.”¹⁵ Marshall, modern ekonominin doğuşu ve gelişimini bir yandan överken aynı zamanda doğan yeni yapının çekirdeğinde yer alan kötülüğü de vurgu yapmaktadır.

Shove’nin de vurguladığı üzere, Marshall, Batı’nın modern ekonomisinin karakteristiği olan rekabet özgürlüğünün -ya da onun deyimiyle girişim özgürlüğü- çok yeni bir büyüme yolu olduğunun ve dünyanın pek çok kısmına henüz yayılmadığının kesinlikle farkındaydı.¹⁶

Marshall’a göre modern yaşamın kazara yarattığı olumsuzluklara rağmen modern yaşam bireysel hakların tanınması açısından başlangıcındaki durumuna göre daha olumludur. Çünkü “bireylerin diğerlerine ve topluma karşı hakları daha keskin bir şekilde tanımlanmıştır.” Üstelik “Farklı şeylerin ve farklı emeğin göreceli değerlerini yöneten sebeplere yeni bir hassasiyet ve

¹³ Shove, F. Gerald, 1942, “The place of Marshall’s principles in the development of economic theory”, *The Economic Journal*, v. 52, n. 208, p. 294-329, s. 317.

¹⁴ Marshall, 2013, s. 8.

¹⁵ Marshall, 2013, s. 617.

¹⁶ Shove, 1942, s. 308.

yeni bir öncelik”¹⁷ vermekle ahlaki açıdan da kendisini daha ileri bir noktaya taşımıştır. Marshall’a göre bu sebepler rekabet kavramı etrafında şekillenmektedir. Bu nedenle Marshall, rekabet terimini de aklayıcı bir biçimde yaklaşmakta ve yeni bir tanım getirmektedir. Marshall’a göre, “Rekabet terimi kötülükten zevk alıyor, başkalarının iyiliğine kesin bir bencillik ve kayıtsızlık ima ediyor.”¹⁸ Ona göre bencillik ve kayıtsızlık artık tarihte kalmıştır: “Modern sanayi biçimlerinin daha erken zamanlarına göre daha az bilinçli bencillik vardır; ayrıca daha az bilinçli fedakârlık vardır.” Marshall’a göre artık “Modern çağın özelliği, bencillik değil, aynı zamanda tedbirlilik.”¹⁹

3.Karakter ve Yoksulluk: Çalışanların Sefaleti

Marshall, Residuum’un arka sokaklarında gördüklerinden dehşete düşerek etik çalışmalardan ulaşıp kendisini ekonomi politik çalışmalara vermiştir. *Viner*’in Marshall’dan aktardığı üzere Marshall şöyle demektedir: “Son yirmi beş yıldır yoksulluk sorununa kendimi adadım ve çalışmalarımın çok az bir kısmı bununla ilgili olmayan herhangi bir soruşturmaya adanmıştır.”²⁰

Marshall, İngiltere’de Sanayi Devriminin doğuşunun onsekizinci yüzyıla kadar yavaş yavaş ve kademeli olarak geliştiğini ama sonradan hızlı ve şiddetli dönüşümlerin başladığını belirtir. Böylece bir ‘eğitilmemiş canavarın’ ortaya çıktığını belirtir: “Böylece serbest rekabet, ya da daha doğrusu endüstri ve girişim özgürlüğü, büyük bir eğitimsiz canavar gibi, kendi yolunda ilerlemesi için serbest”²¹ bırakılmıştır. *Marshall*’a göre yeni güçlerin yetenekli ancak kültürsüz iş adamları tarafından kötüye kullanılması, her tarafta kötülöklere yol açmıştır. Kısaca *Marshall*’a göre sistemin hataları kültürsüz iş adamlarından kaynaklanmaktadır, sorun sistemin kendisinde değildir. *Elliott*’un da belirttiği gibi *Marshall*’a göre, sınai ilerleme, ‘doğru adamları doğru yerlere sokma’ ve onlara ‘serbest el’ ve ‘kendilerini en üst düzeyde kullanmaları için yeterli teşvik’ vermeye bağlıdır.²² Kültürsüz iş adamları annelerin görevlerini ihmal etmesine, çocukların çalıştırılmasına ve hastalanmasına ve sonuçta rekabetin aksamasına neden

¹⁷ Marshall, 2013, s. 4.

¹⁸ Marshall, 2013, s. 5.

¹⁹ Marshall, 2013, s. 5.

²⁰ Viner, Jacob, 1941, “Marshall’s economics in relation to the man and to his times”, *The American Economic Review*, v. 31, n. 2. s. 228.

²¹ Marshall, 2013, s. 9.

²² Elliott, E. John, 1990, “Alfred Marshall On Socialism”, *Review of Social Economy*, Vol. 48, No. 4, s. 456.

olmuştur.²³ Yine *Marshall*’a göre, bunlara ilave olarak, yasaların düşüncesizce hazırlanması, İngilizlerin ahlaki ve fiziki enerjisini daha fazla düşürmek için, üretim disiplininin taş kalpli umursamazlığından daha fazlasını yapmıştır. Çünkü bu yasalar nedeniyle yeni düzen için uygun nitelikteki insanların ortaya çıkmasına engel olarak kötülüğü arttırmış ve “serbest girişimciliğin ortaya çıkmasından kaynaklanan iyiliği”²⁴ azaltmıştır. Yeni düzenin yeni yasalarının eski düzenin dayanışmacı gelenek ve görenekleri karşısında yıkıcı etkilerine karşı Marshall bir Don Quixote tavrı sergilemektedir.

Marshall’a göre “Gözlerimizi, vasıfsız emeğin sağladığı karanlık sahneye çevirelim. Uzun saatler süren sert ve entelektüel olmayan uğraşlardan sonra, kutu gibi evlerine, bedenleri tükenmiş ve kafaları sersem ve halsiz olarak geri dönen geniş kitlelere bakalım. İnsanların alışılmış bir şekilde günde sekiz, on ya da on iki saat boyunca ağır bedensel çalışmaları sürdürmektedirler. Bu bize çok tanıdık bir gerçekliktir ama bu sürecin dünyanın ahlaki ve zihinsel tarihini ne ölçüde yönettiğini çok az fark ediyoruz.”²⁵

Marshall’a göre böyle bir ezici çalışma sonucunda “beyin beslenmez ve beyin güçlü olmadığı zaman zihin düşünemez.”²⁶ *Marshall* ayrıca böyle bir çalışma şekli içerisinde yoğun biçimde çalışan insanları nasıl sanat ve bilgidен mahrum bıraktığını da vurgular: “Sağır doğan adam, müzik zevkini bilmez, ama bunu bilenler arasında yaşar ve buna inanır. Fakat fakir işçi, ne bilgide sevinç olduğunu, ne de sanatta bir zevk olduğunu anlamadan yaşayabilir ve ölebilir. Düşünebilmenin ve şeyler hakkında ve birçok insanla birlikte hissetmenin ne kadar muhteşem olduğunu düşünmemiş olabilir.” Ve bir hayat böylece yaşanmadan akar gider. Fakat bu kişi “Yine de tamamen kutsanmamış olabilir. Sağlıklı ve mutlu bir evde sakin ve huzurlu bir akşam geçirebilir ve bu nedenle insana verilen en iyi mutluluğu kazanabilir. Mümkün, ama ne yazık ki! eğer eğitimsiz kalırsa, çok sağlıklı bir eve sahip olması muhtemel değildir.”²⁷ Sağlıklı biçimde kendini geliştireceği bir mekân arayışı ise beyhudedir. Çünkü “Bir insan, bir kulüpte olduğu gibi kamusal ilişkide evin zevklerini tamamlayacak ve yükseltecek, onu alçaltmayacak toplumsal ilişkinin zevklerini arayabilir. Yapabilir: ama eğer çalışması zorluysa ve bu yüzden

²³ Marshall, 2013, s. 9.

²⁴ Marshall, 2013, s. 9.

²⁵ Marshall, Alfred, 1873, “The future of the working classes”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.). *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966, s. 105.

²⁶ Marshall, 1873, s. 106.

²⁷ Marshall, 1873, s. 106.

beyni donuksa, orası da sadece daha kaba zevkler aramaya uygundur - içki, aşağılayıcı jestler ve gürültü.”²⁸

Marshall, bir şiirden alıntı yapar: “Kalp hasta ve beyin tıkanı. Sevgi ya da umut için kutsanmış eğlence yok, ama sadece keder için zaman.” Ve böylece işin, çalışmanın nasıl baskıcı olabileceğini belirtir: “Kuşkusuz burada işin nasıl baskıcı olabileceğini ve ‘işçi sınıflarını’ yeterince korumadığını görüyoruz.”²⁹

Burada *Marshall* ilginç bir motto söylemeye varır: “İnsan yaşamak için çalışmalı: yaşamı, fiziksel, ahlaki ve zihinsel çalışmaları güçlendirilmeli ve çalışmaları ile dolu tutulmalıdır. Ama ya iç hayatı neredeyse çalışması tarafından ezilmişse?”³⁰

Marshall, şehirde ve ülkede yeteli yiyeceğe ulaşamayan ve yeterli düzeyde giysi ve evi olmayan çok sayıda insanın olduğundan bahseder. Ayrıca bu insanların ücret karşılığı çalışmaya devam edebilmeleri için eğitimlerini yarıda bıraktıklarını ve uzun saatler boyunca yetersiz beslenmiş bedenleriyle yorucu bir çalışma yaptıklarından ve bu yüzden de yüksek zihinsel yeteneklerini geliştirme olanağını bulamadıklarından bahsetmektedir.³¹ Fakat özellikle, yoğun kalabalık yerlerde, aşırı fakirliği çevreleyen koşullar bireysel yeteneklere zarar verme eğilimindedir. İşte büyük şehirlerimizin kalıntısı olarak adlandırılan (Residuum) bu yerlerde³² fiziksel, ahlaki ve entelektüel yetersizlikler nedeniyle çalışmaları karşılığında ücret alamayan insanların durumu daha da vahimdir.³³

Bu vahim duruma rağmen *Marshall*’ın “Ekonomik özgürlük sistemi, muhtemelen zihin ve beden açısından oldukça sağlıklı olanlar için hem ahlaki hem de maddi açıdan en iyisidir.”³⁴ *Marshall* ikircikli bir tavır sergilese de ona göre temel sebep ekonomik özgürlük sistemi değil yoksulluğun kendisidir: “Kuşkusuz fiziksel, zihinsel ve ahlaki sağlık sorunları, kısmen yoksulluktan ve benzeri başka nedenlerden kaynaklanıyor: ama ana sebep yoksulluktur.”³⁵ *Marshall*, kapitalist sistemin yani kendi ifadesiyle girişim özgürlüğü sistemine dayanan

²⁸ Marshall, 1873, s. 107.

²⁹ Marshall, 1873, s. 107.

³⁰ Marshall, 1873, s. 108.

³¹ Marshall, 2013, s. 2.

³² Marshall, 2013, s. 2.

³³ Marshall, 2013, s. 594.

³⁴ Marshall, 2013, s. 594.

³⁵ Marshall, 2013, s.594.

ekonomik yapının toplumsal eşitsizliği ve sömürü mekanizmasını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğünü analiz etmek yerine yoksulluğu yoksul olmak ile açıklamaktadır.

İnsanın karakter sorunu Marshall’ın düşüncesinde çözümlenmelerinde önemli bir yer işgal etmektedir. *Elliott*’un da belirttiği gibi Marshall’ın toplumsal iyiliği kavramsallaştırması, insanın temel doğasına dayanmaktadır.³⁶ *Parsons*’un da belirttiği gibi “Çünkü insanın karakteri, günlük çalışmaları ve sağladığı maddi kaynaklar, dini idealleri olmadığı sürece, diğer herhangi bir etkiye göre şekillenmiştir.”³⁷ Ayrıca *Parsons*’a göre Marshall açıkça şunu ifade etmektedir: “fayda-teori konusu olan istek-memnuniyet mekanizmasının incelenmesi, ekonominin sadece bir kısmı ve hatta daha az önemli olan kısım. Daha önemlisi, ekonomik koşulların insan karakteri üzerindeki etkisidir.”³⁸ Ayrıca “Marshall, bu etkinin bir yönünü, yoksulluğun karakter üzerindeki aşağılayıcı etkisinde ve doğrudan sanayi verimliliğinde”ki³⁹ alçaltıcı etkiye bulmuştur.

Parsons’a göre, Marshall’ın karaktere olan ilgisinin farklı bir aşaması burada birincil ilgi alanıdır; gizli motivasyonlar için değil, esasen kendileri için sona eren belirli ekonomik faaliyet türlerinin insan karakterinin en asil niteliklerinin ve ifadelerinin ana alanlarının oluşumundaki ana etkenler olduğuna inancı belirgindir. Ne tür faaliyetler ve karakterin Marshall’ın aklında bulunduğu somut bir açıklaması, esas olarak yakından ilişkili oldukları “serbest endüstri ve girişim” resminde bulunur. Bu resim ise “İki erdem kümesinden oluşurlar; bir yanda, enerji, inisiyatif, girişimci; diğer yanda, rasyonellik, tutumluluk, endüstri, onurlu ticaret”⁴⁰ yer almaktadır. Kanımızca, Marshall, açıkça feodal yapının onur ve kahramanlıkla anılan şövalyelik erdemlerini kendi deyimiyle *Girişim Özgürlüğü* sisteminin asli aktörü olan burjuva sınıfına ait kılma yönünde düşüncesindedir.

Marshall sık sık yeni düzeni karakter okuması üzerinden değerlendirir ve toplumsal huzursuzluğun bir kaynağını karakterde bulur: “Karakterin bireyselliğini yüceltiyorlardı ve insanları daha önceki zamanlarda bir arada tutan sosyal ve endüstriyel bağların yerini alacak modern bir alternatif bulmak için acele etmiyorlardı.”⁴¹ Dolayısıyla *Marshall*’a göre, yeni

³⁶ Elliott, E. John, 1990, “Alfred Marshall On Socialism”, *Review of Social Economy*, Vol. 48, No. 4, s. 456.

³⁷ Parsons, 1931a, s. 107.

³⁸ Parsons, 1931a, s. 107.

³⁹ Parsons, 1931a, s. 107.

⁴⁰ Parsons, 1931a, s. 107.

⁴¹ Marshall, 2013, s. 620.

düzenin toplumsal huzursuzluk yaratması girişimci sınıfa yüklenemez. Bununla birlikte Marshall “sınırlandırılmamış rekabetin ani yayılmasının yol açtığı acıların büyük bir kısmının nedeni onlardır” diyerek yeni güçlere de bir parça sorumluluk yüklese de asıl suçlu onlar değildir. Suçlu örneğin sömürgelerin kaybı, büyük Fransız Savaşı, kötü hasat ve “hepsinden de kötüsü halkın bağımsızlığını ve gücünü zayıflatan kötü düzenlenmiş yasaların uygulanmasına ilişkin bir yöntemin kabul edilmesiydi.”⁴²

4.Marshall’da Sosyalizm ve Devletçilik

Marshall’a göre yukarıda da belirttiğimiz üzere, özgür girişimin karşıtı olan düzenlemeler, Merkantilist tekelci düzenlemeler ile çok büyük ölçekli işletmeler, devlet kontrolü ve sosyalizm gibi sistemlerde belirginleşmektedir.

Marshall, eski düzenin bazı yönlerine övgüler düzerken yeni düzenin eski düzenin iyi yanları almamasını eleştirir: “Eski düzenlemeler, zamanın sosyal, ahlaki ve ekonomik fikirlerinin ifadesiydi; eski düzenlemeler düşünülerek değil pratikte ortaya çıkmıştı. Neredeyse değişmeyen ekonomik koşullar altında yaşayan ve ölen nesillerin deneyimlerinin neredeyse içgüdüsel sonuçlarıydı. Yeniçağda değişiklikler öyle hızlı geldi ki, uyum sağlamak için zaman yoktu. Her insan, geçmiş zamanların deneyimlerinden az çok rehberlikle, kendi vicdanlarında doğru olanı yapmak zorundaydı: eski geleneklere tutunmaya çalışanlar hızla tükenmişti.” *Marshall’a göre* yeni girişimlerin yarışı esasen şanslı, güçlü, istekli ve girişimci insanlar arasında oluyordu. Yeni girişimciler kendi enerjileriyle elde ettikleri başarılarla baktıklarında, fakir ve zayıf olanlara talihsizlikleri yüzünden acımak yerine suçlanacaklarını varsaymaya hazırlardı.

Marshall, ekonomi politikten önce etik konularında çalışan bir entelektüel olarak bu çalışmaların kendisine kattığı vicdanı yanı sıra sürekli ilgi alanında olan yoksulluk ve eşitsizlik sorunlarının çözümünde de bir yol bulmaya çalışmaktadır. *Elliott’a göre*, Marshall, sosyalizmin hem sıcak yürekli hem de akıllıca olduğuna ve sosyalistlerin yazılarına inanıyordu.⁴³ Ama sosyalizm onun için bu yollardan biri değildir. Çünkü “Sosyalistleri okudum: Kalbi olan bir kimsenin sempati duyması gereken çok şey buldum, ancak yine de ekonomi bilimini gerçekten

⁴² Marshall, 2013, s. 619.

⁴³ Elliott, s. 451.

kavrayan bir Sosyalist bulamadım. Sosyalizmde ilerici gelişme ilkesi yoktur. Sorun benden önce zaten vardı: Toplum, maddi zenginlik eksikliğinden kaynaklanan bu kötülüklerden nasıl kurtulur?”⁴⁴

Parsons’a göre “ekonomik tarih Marshall için, esasen özgür girişimciliğin gelişim tarihi”⁴⁵dir. Ayrıca *Parsons*’a göre, Marshall çizgisel olmayan bir toplumsal evrim düşüncesine inanmaktadır. Evrimin, kendine özgü faaliyetler dizisinin ve karakter niteliğinin gelişmesinden başka bir yöne yönlendirilebileceğini bile düşünmemektedir. Hatta Marshall’a göre “Sosyalizm bile ilerleme çizgisinden bir adım değil, onun ötesinde bir durgunluk ve durgunluğa doğru bir adımdır.”⁴⁶ Hatta *Marshall*, özgür girişimden farklı olan tüm olguların özgür girişimin oluşumundaki farklı aşamalar olarak değerlendirir.⁴⁷

Marshall, Marx’ın acı çekenlere karşı duyduğu sempati saygımızı hak ediyor⁴⁸ demesine rağmen, *Parsons*’un da belirttiği gibi Marshall, sosyalizmin, iyi bir yaşam için en ciddi tehdit olduğunu düşünüyordu.⁴⁹ Marshall’a göre “henüz gelişmiş hiçbir sosyalist plan, yüksek girişimin ve bireysel karakter gücünün sürdürülmesi için yeterli hüküm sağlamamaktadır.”⁵⁰ Çünkü *Marshall*’a göre, sosyalist unsurları açısından üç özellik sergilemektedir: akıllıca olmayan harcamalar; servet ve gelirin adaletsiz dağılımı ve yoksulluk.⁵¹

Marshall, kitlelere yoksulluğun, eşitsizliğin üzerinden gelebilmesi için dini önerir: “Din bu niteliğe sahiptir: aynı şekilde bütün insanlara aittir; ve dinin zevkleri, insanların yapabileceği en yüksek zevklerdir. Dindar olan fakir adam, olmayan zengin adamdan çok daha mutludur.”⁵² Ancak *Marshall*’a göre dini mutluluğa bile etki eden bir çeşit yoksulluk vardır: “yıpranmış ve boş vakti olmayan insan”⁵³ın yoksulluğu. Dinin bu etkisine rağmen Marshall yine insan

⁴⁴ Keynes, 1925, s. 16.

⁴⁵ Parsons, 1931a, s. 130.

⁴⁶ Parsons, Talcott, 1931b, “Economics and sociology: Marshall in relation to the thought of his time”, *Quarterly Journal of Economics*, n. 46, p. 316-347, s. 331.

⁴⁷ Parsons, 1931b, s. 331.

⁴⁸ Marshall, 2013, s. 488.

⁴⁹ Parsons, Talcott, 1931a, s. 124. Bkz. “Sosyalist hareketi yalnızca bir tehlike değil, aynı zamanda insan refahı için en büyük mevcut tehlike olarak görüyorum.” Pigou, Arthur Cecil (Ed.), 1966, *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, s. 462.

⁵⁰ Pigou, 1966, s. 50.

⁵¹ Elliott, 1990, s. 452.

⁵² Keynes, 1925, s. 16.

⁵³ Keynes, 1925, s. 16.

karakterine gönderme yapar: “işlerin sorumlu yönetiminde, hala insan doğasına yapışan kusurları görmezden gelmek kötülükten daha kötüdür.”⁵⁴

Bürokrasi de Marshall’a göre ilerleme ve özgürlükleri engelleyen bir sistemdir. *Marshall*’a göre “girişimciler eğer kendi riskleri altında çalışıyorsa, enerjilerini kusursuz bir özgürlükle ortaya koyabilir. Fakat girişimci eğer bir bürokrasinin hizmetçisi ise, özgürlüğünden emin olamaz; bir süreliğine biraz özgürlük verilebilir ve daha sonra ilk denemesinde gerçek ilerleme yoluna girememesi durumunda yönetimde bir değişiklik veya sabırsızlık duyulmasına neden olabilir ve zincirleri sıkıca bastırmasalar bile titremeye başlar.”⁵⁵

Ayrıca, *Marshall*’ın önem verdiği rasyonellik, tutumluluk, onurlu alışveriş içeren serbest girişimcilik sınırlandırıldığında bir yandan, tembellik, hareketsizlik, geleneklere bağlılık, hırs eksikliği; diğer yandan, lüks, gösteriş, israf, güvenilmezlik ortaya çıkacaktır.⁵⁶

Marshall’a göre, “Kollektivist kontrolün serbest girişim için kalan alanı önemli ölçüde daraltacak kadar genişlemesi, bürokratik yöntemlerin baskısının yalnızca maddi zenginlik kaynaklarını değil, aynı zamanda insan doğasının yüksek niteliklerinin çoğunu da”⁵⁷ bozacaktır.

Parson’a göre Marshall’ın devletin rolü hakkındaki anlayışı hiçbir şekilde tamamen olumsuz değildi. Marshall’a göre, “Mill’in dediği gibi, hükümetçe ve hükümet tarafından korunmadığı sürece, sanayi tam bir özgürlük ve verimlilik elde edemez.”⁵⁸ Fakat yine de, “kesinlikle ve kesinlikle bireysel özgürlüğe inanan biriydi.”⁵⁹ Bu nedenle de devletin ekonomik fonksiyonlarının daha da genişlemesine kesinlikle karşıydı.⁶⁰

5.İnsani Ekonomik Özgürlük ya da İnsani Kapitalizm

⁵⁴ Marshall, 2013, s. 7.

⁵⁵ Marshall, Alfred, 1907, “The social possibilities of economic chilvary”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.). *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966, s. 333.

⁵⁶ Talcott Parsons-Wants and activities in Marshall, s. 107.

⁵⁷ Marshall, 1907, s. 334.

⁵⁸ Marshall, Alfred ve Mary Paley Marshall, 1879, *The Economics of Industry*, Macmillan and Co, London, s. 12.

⁵⁹ Parsons, 1931a, s. 124.

⁶⁰ Parsons, 1931a, s. 124. Marshall’a göre, “Hükümet çalışmalarının durmaksızın yaratılması ve inisiyatif alması gereken üretim dallarındaki her yeni uzantısı prima facie anti-sosyal olarak kabul edilir.” içinde Marshall, Alfred, 1907, s. 339.

Eski ve yeni toplumsal yapıları karşılaştıran *Marshall*’a göre, “Modern bir toplumda, daha dar bir alana odaklanılmasına rağmen, aile şefkatinin yükümlülükleri daha yoğun hale gelir ve komşular yabancılarla aynı esaslara daha fazla dayanıyor. Komşular ve yabancılarla girilen normal ilişkilerde, adalet ve dürüstlük standardı, ilkel insanların bazılarının komşularıyla olan ilişkilerinde olduğundan daha düşüktür ama yabancılarla olan ilişkilerinde olduğundan çok daha yüksektir.”⁶¹ Üstelik *Marshall*’a göre yeni düzen bir açıdan daha geleneksel topluma göre daha üstündür: “Modern rekabetin doğduğu ülke (İngiltere), sahip olduğu gelirin daha büyük bir bölümünü yardımsever kullanımlara ayırıyor ve Batı Hint Adaları’ndaki kölelerin özgürlüğünü satın almak için yirmi milyon harcamıştır.” Böylece, Marshall, İngiltere’nin sömürgeleştirme faaliyetlerini eleştirmek yerine sömürgeleştirme yoluyla elde ettiği gelirin bir kısmını sömürge ülkelerde yardımsever amaçlarla kullanmasını övmektedir.

Marshall’a göre, “Servet eşitsizlikleri, genellikle temsil edildiklerinden daha az olsa da, ekonomik organizasyonumuzda ciddi bir kusur”⁶² olarak varlığını devam ettirmektedir. Ve “Ekonomi biliminin birçok nesiller boyunca eğilimi, aşırı yoksulluk ve muazzam zenginliğin yan yana bulunmasının ahlaki bir gerekçesi olmadığına yönelik inancın güçlenmesi olmuştur.”⁶³ Marshall’a göre, aşırı eşitsizlik yalnızca ekonomik ilerlemeyi bozamaz; onu kısıtlar, üstelik, eşitsizlikte adamakıllı yapılacak azalmalar sadece ilerlemeyi insanlaştırmakla kalmaz; geliştirirler.⁶⁴

Marshall’a göre, “Ekonomik ilerleme, koşulsuz ve bireysel bir sorumluluk gerektirir ancak mülk haklarının aşırı servet eşitsizliğine yol açan haklarının korunmasını gerektirmez.”⁶⁵

Parsons’a göre, Marshall, serbest girişimciliğin etkin bir örgütlenme sistemi olduğuna inanıyordu⁶⁶ ama bununla birlikte “Marshall’ın serbest teşebbüsü, hiçbir şekilde varoluşsuz bir mücadele değildir. Etik normlarla sıkı sıkıya bağlıdır. Tekrar ve tekrar, sadece son zamanların karakter ve ahlakındaki büyük iyileşmenin ekonomik kalkınmayı mümkün kıldığını”⁶⁷ yinelemiştir. *Marshall*’a göre, “Dürüstlük ve karşılıklı güven, servetin büyümesi için gerekli

⁶¹ Marshall, 2013, s. 5.

⁶² Marshall, 2013, s. 594.

⁶³ Marshall, 2013, s. 594.

⁶⁴ Elliott, 1990, s. 455.

⁶⁵ Marshall, Alfred, 1890, “Some aspects of competition”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.), 1966, *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, s. 282.

⁶⁶ Parsons, 1931a, s. 128.

⁶⁷ Parsons, 1931a, s. 124-125.

şartlardır.”⁶⁸ Yine *Parsons*’un Marshall’dan aktardığına göre “İşletmelerin büyüklüğündeki büyük artış, ortalama bir insanın ahlâkında ve dürüstlüğünde büyük bir iyileşme olmasaydı imkânsız olurdu.”⁶⁹

Joan Robinson, Marx, Marshall ve Keynes üzerine kaleme aldığı makalesinde Alfred Marshall’a ilişkin olarak şu tespitte bulunur: “Marshall kapitalizmin şikâyetçi yanını...temsil eder.” ve kapitalist sistemi “kabul edilebilir bir ışıktâ göstererek kabul edilebilir hale getirmek istiyor.”⁷⁰ Alfred Marshall, bir deniz kazası ardından ıssız adaya düşmüş bir Robinson Cruose vari kendi insani kapitalizmini ya da kendi ifadesiyle girişim özgürlüğü düzenini Cuma ile birlikte yaratmanın hülyasını kurmuştur.

5.Sonuç

Neoklasik iktisatçı Alfred Marshall, İngiltere’de doğan Sanayi Devrimin yarattığı yeni toplumsal düzenin –ki ısrarla kapitalizm demekten kaçınmaktadır- iyi ve kötü yanları, yarattığı ağır çalışma koşulları, düşük ücretler, eşitsizlik gibi toplumsal sorunlar üzerine tarihsel örneklerle düşünmekte ve kendi ifadesiyle endüstri ve girişim özgürlüğü ya da kısaca ekonomik özgürlük sistemini değerlendirmektedir.

Marshall’a göre ekonomik özgürlük sisteminde yaşanan olumsuzluklarda sistemin bir payı olsa da sorunların asıl kaynağı, olumlu karakter özelliğine sahip olmayan kötü niyetli kişiler, kötü kaleme alınmış ve modern dönem öncesi var olan olumlu gelenekleri, dayanışma ruhunu modern yasal düzenlemelere yansıtmayan hukuk sistemi, kötü hasat gibi içsel faktörler ve sömürgelerin kaybı, büyük Fransız Savaşı gibi dışsal faktörlerdir. Ayrıca, Marshall sistemin sürükleyicisi olan iş adamları içerisinde yer alan bazı kültürsüz işadamlarının da sistemde hataların oluşmasına neden olmaktadır. Kısaca, Marshall’a göre sorun sistemin kendisinde, işleyiş mekanizmasında değildir.

⁶⁸ Marshall, Alfred ve Mary Paley Marshall, 1879, *The Economics of Industry*, Macmillan and Co, London’dan aktaran *Parsons*, 1931a, s. 125.

⁶⁹ *Parsons*, 1931a, s. 125.

⁷⁰ Robinson, Joan, “Marx, Marshall and Keynes: Three views of capitalism” içinde Joan Robinson, *Contributions to Modern Economics*, Elsevier Inc, Academic Press, New York, 1978, s. 61. “Bu üç isim, kapitalist sisteme karşı üç tutumla ilişkilendirilmiştir. Marx devrimci sosyalizmi temsil eder, Marshall kapitalizmin şikâyetçi savunmasını ve Keynes kapitalizmin hayal kırıklığına uğramış savunmasını temsil eder.”

Yayla Y. (2019), “Alfred Marshall’ın İnsani Kapitalizmi: Endüstri ve Girişim Özgürlüğü”, Politik Ekonomik Kuram, Cilt 3(1)

Kanımızca Marshall’a göre, ekonomik özgürlük sisteminin asli sürükleyicisi olan iş adamları zamanının ve hatta geleceğin de ‘şövalyesidir, hero’sudur: Eski gelenekleri yok eden, geleceğe bakan, yenilikleri yaratan, özgüvenli, işçilere karşı adaletliliğiyle işadamı yani asıl adıyla burjuvazi ahlaki sorumluluk yüklenmiş kişidir, iyi bir dünyayı yaratmak için çabalayan kişidir.

Alfred Marshall, yeni düzenin yeni yasalarının eski düzenin dayanışmacı gelenek ve görenekleri karşısında yıkıcı etkilerine karşı bir yandan Don Quixote tavrı sergilerken diğer yandan Robinson Cruose vari kendi insani kapitalizmini ya da kendi ifadesiyle girişim özgürlüğü düzenini Cuma ile birlikte yaratmanın hülyasını kurmuştur.

KAYNAKÇA

Elliott, E. John, 1990, “Alfred Marshall On Socialism”, *Review of Social Economy*, Vol. 48, No. 4.

Marshall, Alfred, 2013, *Principles of Economics*, Palgrave Macmillan, London.

Marshall, Alfred ve Mary Paley Marshall, 1879, *The Economics of Industry*, Macmillan and Co, London.

Marshall, Alfred, 1873, “The future of the working classes”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.), 1966, *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley.

Marshall, Alfred, 1890, “Some aspects of competition”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.), 1966, *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley.

Marshall, Alfred, 1907, “The social possibilities of economic chilvary”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.). *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966.

Robinson, Joan, 1978, “Marx, Marshall and Keynes: Three views of capitalism” içinde Joan Robinson, *Contributions to Modern Economics*, Elsevier Inc, Academic Press, New York.

Keynes, John Maynard, 1925, “Alfred Marshall, 1842-1924”, içinde Pigou, Arthur Cecil (Ed.). *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966, s. 10.

Yayla Y. (2019), “Alfred Marshall’ın İnsani Kapitalizmi: Endüstri ve Girişim Özgürlüğü”, *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 3(1)

Parsons, Talcott, 1931a, “Wants and Activities in Marshall”, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 46, No. 1.

Parsons, Talcott, 1931b, “Economics and sociology: Marshall in relation to the thought of his time”, *Quarterly Journal of Economics*, n. 46, p. 316-347.

Pigou, Arthur Cecil (Ed.), 1966, *Memorials of Alfred Marshall*. New York: Augustus M. Kelley, 1966.

Shove, F. Gerald, 1942, “The place of Marshall’s principles in the development of economic theory”, *The Economic Journal*, v. 52, n. 208, p. 294-329.

Viner, Jacob, 1941, “Marshall’s economics in relation to the man and to his times”, *The American Economic Review*, v. 31, n. 2.